

De BD-pluimveehouders zijn de Asterix van de pluimveesector. Met vier boeren zijn ze relatief klein maar ze zijn groots in hun daden: dubbeldoelkip, broederhaantjes, 100% biologisch voer en weelderige buitenuitlopen. Hun innovatiekracht halen ze niet uit een toverdrank maar uit een nauwe samenwerking. Wim Vredevoogd, aanjager en coördinator van het team, geeft een kijkje achter de schermen. *Tekst: Annelijn Steenbruggen Foto's: Annelijn Steenbruggen en De Grote Kamp.*

Eerst even de feiten op een rijtje uit de Demeter Monitor 2014: er zijn 4 legkippenbedrijven die elk meer dan 4000 kippen hebben. De Demeter eieren in de natuurvoedingswinkels komen bij hen vandaan. Daarnaast zijn er 15 bedrijven met kleinere koppels kippen, vaak bedoeld voor de huisverkoop. Dit verhaal gaat over de vier grote bedrijven en begint ruim twintig jaar geleden bij Wim Vredevoogd. "Toen wij destijds met ons pluimveebedrijf De Grote Kamp begonnen, waren wij de eerste met een beetje schaal", blikt Wim terug. "Er waren wel een heleboel tuinders die 200 à 300 legkippen hadden, maar tuinbouw en kippen is niet zo'n goede

combinatie. Tijdens de grote arbeidspieken in de groenteteelt werden de kippen vergeten en raakten ze van slag. Een kip heeft elke dag aandacht nodig: niet 28 dagen per maand maar alle 30 of 31."

Puzzel

Zo'n twintig jaar geleden groeide de vraag naar biodynamische eieren. Als reactie daarop groeide De Grote Kamp mee. Wim: "We kwamen op een punt waarop ik dacht: als we nog verder vergroten, begint het hier ook op bio-industrie te lijken. Ik ben toen andere biodynamische boeren gaan enthousiasmeren om kippen te houden. In de loop der

100% biologisch voer

jaren zijn er boeren afgevallen en bijgekomen. Momenteel bestaat onze groep uit vier grote pluimveehouders (zie kader). Op De Grote Kamp zijn inmiddels geen kippen meer. Wij telen een gedeelte van het kippenvoer en ik begeleid de verkoop. Het is mijn taak om vraag en aanbod fatsoenlijk op elkaar af te stemmen. Dat is overigens een hele puzzel want de eierproductie van jonge kippen, oudere kippen of kippen in de rui verschilt enorm. Als één bedrijf in een periode van lage productie zit, moeten we dat zien op te vangen met de andere drie bedrijven. Dat vraagt soepelheid van de pluimveehouders, ook omdat de mogelijkheden bij de één groter zijn dan bij de ander."

Dubbeldoelras

Drie-dubbeldoelkip

Eén van de eerste impulsen om de innovatie samen ter hand te nemen, was het verlangen naar een dubbeldoelkip. Wim: "Het zat ons al lange tijd niet lekker dat de broertjes van de hennen als eendagskuikens worden afgemaakt. Maar wat kun je eraan doen? Wij hadden te dealen met een legkippenras dat voor de gangbare landbouw ontwikkeld is: een kip met een goede eierproductie maar met weinig vlees om de botten. Vanuit het Louis Bolk Instituut kwam zeven jaar geleden het initiatief om het fokken niet langer aan de gangbare multinationals over te laten, maar om het in eigen hand te nemen. Dat idee hebben we gezamenlijk omarmd.

(foto: Proboos)

Weelderige buitenuitlopen

Op het bedrijf van Gerjan Slingenbergh zijn we gestart met de ontwikkeling van een eigen ras waarvan de hen voldoende eieren legt en het haantje geschikt is als braadhaan. Eigenlijk is er nog een derde doel: zelf de eieren kunnen uitbroeden zodat we geen gangbare kuikens meer hoeven aan te kopen."

In de afgelopen zeven jaar is Gerjan Slingenbergh een heel eind gekomen: samen met onderzoeker Wytze Nauta van Bio-KI heeft hij een dier ontwikkeld dat richting het dubbeldoel-ideaal gaat (zie het artikel hierover in DP2014-6). Het ras is echter nog niet zover om op de grotere bedrijven gebruikt te kunnen worden: de uniformiteit is nog

Broederhaantjes

niet groot genoeg en vanwege geldgebrek is er ook nog nooit een grotere koppel getest. De praktijklocatie voor het onderzoek is dit najaar naar de Warmonderhof verhuisd. Met de studenten heeft Wytze extra handen die kunnen helpen bij de selectie. Wim: "De perfecte dubbeldoelkip is voorlopig nog een stip aan de horizon. Wij hadden gehoopt dat we er met een jaar of zeven wel zouden zijn, maar dat is tegengevallen. Als we ruim in het geld hadden gezeten, was het misschien wel gelukt. We vinden het belangrijk om baas te kunnen worden over onze eigen fokdoelen. Daarom betalen we een stukje mee aan het onderzoek."

Neuzen dezelfde kant op

Bij de pluimveehouders was het geduld op om op de perfecte dubbeldoelkip te wachten. Het probleem van de eendagshaantjes wilden ze gewoon snel oplossen. Dit voorjaar hebben de pluimveehouders dan ook de proef op de som genomen en zijn ze met het broederhaantjesproject gestart. Wim: "Vlak daarvoor was er een prijsverhoging van de eieren doorgevoerd. Daarmee hadden we budget om met elkaar drie bestaande legkippenrassen te testen op eier- en vleesproductie. Iedereen was enthousiast. Het bleek een boost om de neuzen dezelfde kant op te krijgen. Bij dit soort processen is onze samenwerking op z'n best. De een zegt: 'Ik wil dit ras proberen, daar zet ik een koppel van op.' De ander zegt: 'Dan ga ik met dat ras aan de slag.' De resultaten bespreken we met elkaar en we maken gezamenlijk de keuze welk ras het meest geschikt is voor onze doelen. Zoals het er nu naar uitziet, gaan we voorlopig verder met de Lohman Plus en Highline Silver. De hennen leggen iets minder eieren maar dat wordt een beetje gecompenseerd met de kwaliteit van de braadhaantjes."

De communicatie tussen de pluimveehouders vindt overigens vooral per e-mail en telefoon plaats. Wim: "De ondernemers zijn huiverig om bij elkaar op het erf te komen. Zodra er milde vogelgriep heerst, is iedereen in de stress. Vanuit de overheid worden dierziektes en salmonella heel streng gemonitord. Als jij het op je bedrijf krijgt, ben je direct je hele koppel kippen kwijt. Dat is voor zowel de persoon als de groep nadelig. Dan missen we gelijk een stuk van onze productie."

Op eigen kracht

Consumenten tekenden enthousiast in op de eerste 900 braadhaantjes (zie ook Dynamische Keuken op pag 24), maar bij de distributie liep het spaak. De pluimveehouders vingen bot bij de slachthuizen. Wim: "Ze vonden ons idee 'leuk' maar ze wilden er niet aan meedoen." Afgelopen oktober hebben Wim en drie andere mensen van De Grote Kamp de eerste lading diepgevroren braadhaantjes eigenhandig verpakt in geïsoleerde dozen en op de post gedaan. Er zaten nog een paar koelelementen bij om het braadhaantje bevroren bij de consument te krijgen. De hoge kostenpost van deze verzending was een tegenvaller. Wim: "Ons budget voor het broederhaantjesproject is op. Het goede nieuws is dat de slachthuizen alsnog willen instappen. In het vervolgtraject met 1500 broederhaantjes gaat Huis Ter Mee de distributie op zich nemen. De haantjes die nu worden afgemest liggen rond de Kerst in natuurvoedingswinkels. Ergens is het jammer dat we de pilot volledig op eigen kracht moesten trekken maar nu komt er toch wat op gang. Het blijkt maar weer: als je zelf niks doet, gebeurt er ook niks."

Fingerspitzengefühl

Een andere droom die zonder concessies werkelijkheid lijkt te worden, is 100% biologisch voer. Stichting Demeter verleende in 2014 nog ontheffing om maximaal 5% gangbaar eiwit bij te mengen en in 2015 maximaal 2%. Wim: "Het vraagt een enorm fingerspitzengefühl om de voersamenstelling op de behoefte van de kip af te stemmen. Afgelopen seizoen hebben we gewerkt aan een nieuwe methode

om met bestaande ingrediënten tot de juiste eiwitcombinaties te komen. Ik kan hier nog niet teveel over zeggen. Wat ik wel kan zeggen: het is waarschijnlijk niet meer nodig om 2% gangbare eiwitten toe te voegen. We zitten nu op het punt: durven we op de verpakking te zetten dat het voer 100% biologisch is, of is het nog te vroeg? Moeten we een mogelijkheid openhouden, of gaan we ervoor? Dit project wordt voornamelijk door Joost Slingenberg getrokken; hij vindt dit soort experimenten heel leuk. Rolf Kanninga vindt het dan weer leuk om de voersamenstelling bij zijn kippen uit te proberen. De één trekt hier wat harder aan, de ander pakt dat weer wat meer op. Zo werkt iedereen binnen zijn eigen bedrijf aan datgene waar hij de meeste affiniteit mee heeft. Dit moet je niet overdreven voorstellen: we zijn toch wel individuen. Het gaat om gezamenlijke problemen waar iedereen op zijn eigen manier mee bezig is en waarbij we van elkaar leren. Soms hebben we pittige discussies maar als puntje bij paaltje komt, zitten we toch wel op één lijn."

Integriteit

Tenslotte experimenteren de pluimveehouders ook met weelderige buitenuitlopen. "Het idee voor aanplant in de buitenuitloop heb ik destijds geïntroduceerd", aldus Wim. "Toen er eens een gat in onze omheining zat, zagen wij dat de kippen het maïsveld inliepen. We zeiden tegen elkaar: als de dieren graag beschutting hebben, dan zaaien we de maïs toch in de uitloop? Sommige boeren zien die maïs niet zitten en hebben bomen en struiken aangeplant. Het Louis Bolk Instituut heeft het idee van de bosrijke

uitlopen opgepakt (zie kader). Dat is een hele goede zaak. Het is leuk dat een innovatie uit de biodynamische sector nu ook bij de biologische boeren wordt uitgerold. De aandacht voor dierenwelzijn is vandaag de dag sowieso veel groter geworden. Dat het broederhaantjesproject bij de consument aanslaat, heeft daar ook mee te maken." De dubbeldoelkip, het broederhaantje, 100% biologisch voer en een bosrijke buitenuitloop. Hoe komt het dat de groep pluimvee-

houders zo innovatief is? Wim: "Wij willen niet op de randjes van de regelgeving zitten maar proberen om door te ontwikkelen. Hierbij hebben we helder voor ogen waar het om gaat: de essentie van de biodynamische landbouw. Dat betekent dat we streven naar een rond bedrijf waarin de kringloop werkt en de integriteit van de kip centraal staat. Die ambitie werkt als motor voor nieuwe initiatieven." 🐣

Pluimveehouders

In Nederland zijn vier grote biodynamische pluimveebedrijven: Het Willink (Gerjan Slingenberg) in Ane, Maatschap Katerberg-van der Veen in Klijndijk, Maatschap Joost Slingenberg-Houtepen in Siebengewald en Maatschap Speelman-Kanninga (Boerveenshof) in Gasselternijveen. Zij houden tussen de 4000 en 11.000 kippen. Op De Dennenkamp in Rekken zijn de broederhaantjes opgefokt van kuiken tot braadhaantje. Zie demeterkippen.nl

Bomen voor Buitenkippen

Om kippen meer beschutting te bieden, onderzoekt het Louis Bolk Instituut welke aanplanten geschikt zijn. Bij voorkeur worden er bomen geplant waarvan ook geoogst kan worden. Denk aan fruit- en notenbomen en kerstbomen; en wilgen of miscanthus ten behoeve van energieproductie. De bomen verhogen de biodiversiteit, nemen mineralen op uit de grond en maken de uitloop minder aantrekkelijk voor ganzen en eenden, die ziektes kunnen overbrengen. Zie louisbolk.nl